

TRACTATUS
DE PRÆCIPUIS
ET COMMUNIORIBUS
ECCLESIAE PRÆCEPTIS.

QUINQUE vulgò numerantur Ecclesiae praecepta quae omnes cujuscunque conditionis Fideles obstringunt; primum, ut diebus dominicis & festis Missam reverenter audiant; secundum, ut peccata sua singulis saltem annis confiteantur; tertium, ut sacram Eucharistiam, ad minimum, semel in anno, id est, sub temporibus Paschalis, percipiant; quartum, ut dies festos ab Ecclesia statutos celebrent; quintum, ut indicta jejunia & abstinentiam à carne, certis diebus observent. Cum autem de Confessionis annuae & Communionis Paschalis praeceptis opportuniùs dictum sit, ubi de Pœnitentia & Eucharistia tractatum fuit, nunc supereff ut praecepta de Missa audienda, de celebrandis diebus festis, de jejuniò & abstinentia exponamus.

CAPUT PRIMUM.

De audiendæ Missæ Præcepto.

DE Missa diebus dominicis & festis audienda extare praeceptum ecclesiasticum, sub peccato mortali obligans, manifestum est 1º. ex communi Doctorum & Fidelium sensu; 2º. ex usu & consuetudine Ecclesiae, quæ vim Legi obtinet; 3º. ex innumeris Conciliis; sic Agathense, *Missas, inquit, die dominico à secularibus totas teneri speciali ordinatione præcipimus; ita ut ante benedictionem Sacerdotis populus egredi non præsumat: qui si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur: (Can. 47. tom. 4. Concil. pag. 1391.)* sic Concilium Aquense an. 1585. *Missam sine gravissimi peccati culpâ prætermitti non posse diebus dominicis & festis declarat; 4º. ex censura quâ innocentiùs XI anno 1679 hanc propositionem confixit: Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.* Continuat. *Magn. Bull. Rom. edit. Luxemburg. ann. 1739. pag. 256. col. 1.*) Porro si praeceptum de festis celebrandis sub peccato mortali obliget, vis eadem tribuenda est praecepto de Missa audienda, siquidem in eo sita est praeceptua cultûs divini pars.

Quæres 1º. an praecepto satisfaciat qui aliquam Missæ partem audire negligit.

Resp. praecepto satisfacere, nec proindè mortali peccare eum qui levem tantum Missæ partem omittit; secus verò qui notabilem. Ita docet S. Antonius: *Septimum dubium est de eo qui dimittit aliquam partem Missæ, putà Introitum..... Respondetur quòd modicum pro nihilo reputatur: idèd*

dicendum est quòd talis iudicandus est servator præcepti; sed si dimitteret partem notabilem, puta mediam vel tertiam partem, secus. (2. part. tit. 9. cap. 10. sect. 1. pag. 316. edit. Venet. in-4o. an. 1582.)

S. Antonino suffragantur Theologi: sed ubi definiendum est quanam Missæ pars dici debeat notabilis, quanam levis, in varias distrahuntur opiniones. Quâ in re ita suo arbitrio indulgent nonnulli Casuistæ, totque partes ab audienda Missa decerpunt, ut præceptum illud ad nihilum ferè redigere videantur. Sententia quæ, juxta prudentissimum Concina probabilior est, ita statuit: Fideles qui ab Epistola inclusivè usque ad finem sacro interfant, præcepto satisfaciunt; secus verò ii qui Missam audire non inciperent, nisi post lectam Epistolam, quia Confessio, Introitus, Collecta & Epistolam notabilem Missæ partem constituunt: sed huic quæstioni minimè necesse est diutiùs immorari: quis enim Christianorum, cui sua Religio & salus cordi est, Missam insigniter detruncatâ citra gravem causam contentus sit?

Quæres 2°. an præcepto satisfaciat qui Missæ partem dimidiam ab uno Sacerdote, & alteram ab alio simul & eodem tempore audit?

Resp. Affirmârunt nonnulli Casuistæ; sed opinionem hanc damnârunt anno 1679. Innocentius XI, & Clerus Gallicanus anno 1700: ut scandalosam enim & illusoriam, omniumque Christianorum sensui repugnantem, confixerunt istam propositionem: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit.* (Mém. du Clergé, tom. 1. pag. 731. an. 1716.) Hujus censuræ ratio est, quòd Missa multis necessariò constet partibus quæ sibi invicem succedunt; eas igitur simul existere & audiri absurdum est. Præterea si multa essent altaria, & in uno Missa inciperetur, in altero Epistola, in tertio Oblatio, in quarto Canon, in quinto

Consecratio, in sexto Post-Communio, in septimo denique ultimum Evangelium, posset aliquis uno quasi temporis momento integram Missam audire. Quis autem sanæ mentis non videat quantum illud à ratione & pietate alienum sit, & venerando Missæ sacrificio injuriosum?

Quæres 3°. an præceptum impleat qui *successivè* dimidiam unius Missæ partem ab uno Sacerdote, & deindè alteram ab alio Sacerdote audit?

Resp. duplici modo contingere posse casum propositum; 1°. servato partium ordine, ut si quis, auditâ Missâ ab introitu usque ad consecrationem, aliam deindè audiat à consecratione usque ad finem; 2°. inverso ordine, ut si quis Missâ à consecratione usque ad finem, & deindè alteri ab introitu usque ad consecrationem interfuerit.

Utrumque hunc audiendæ Missæ modum licitum esse voluerunt quidam Recentiores. Sed rejicienda est hæc opinio. Missa est actio omnium excellentissima, & sacrificium omnium sanctissimum, quod semel inceptum continuare usque ad finem, etiam cum vitæ dispendio, teneretur Sacerdos; & Fideles qui incruentum hoc sacrificium cum Sacerdote & per Sacerdotem offerunt, pro suo libitu poterunt illud abrumpere, atque inverso ordine audire! Apage tale commentum.

Quæres 4°. quanam præsentia sit necessaria ad implendum audiendæ Missæ præceptum?

Resp. ex communi sententia non requiri præsentiam physicam, sed moralem sufficere. *Moraliter* autem præsens dicitur, qui vel intra Ecclesiam positus est, vel in loco ita contiguo, ut censeatur unam cum iis qui intra Ecclesiam sunt societatem efficere. Quapropter satisfaci præcepto, quanvis Sacerdotem sacrificantem nec videas, nec audias, modò ex signis colligere possis quid in sacrificii celebratione peragatur. *Moraliter* quoque præsentis

ii censentur qui, necessitate cogente, vel propter angustiam Templi, vel ob populi multitudinem, à celebrante distarent etiã extra Ecclesiam positi, si animo & corpore cum aliis vicinioribus jungantur, simul genua flectant, pectora tundant, capita inclinent, quia juxta communem existimationem unum corpus constituunt, & sacrificium simul offerunt.

Quæres 5º. quænam requirantur ad Missam, ut par est, audiendam?

Resp. 1º. Ex parte corporis requiritur ut in toto ipsius habitu sese prodant modestia, pietas & reverentia, quæ tanto debentur sacrificio, quod ubi primum in cruce oblatum fuit, sol obcuratus est, ruptum templi velum, terra mota, petra scissæ, aperta monumenta. *Nec patiantur locorum Ordinarii, ait Concilium Tridentinum, sanctum hoc sacrificium peragi, nisi prius qui interfunt decenter composito corporis habitu, declaraverint se mente etiam ac devoto cordis affectu, non solum corpore adesse.* (Sess. 22. cap. de observandis, &c.)

2º. Ex parte animi requiritur diligens ad Deum divinaque mysteria attentio, & pius cordis affectus: dum enim Sacro interesse jubet Ecclesia, actum Religionis præcepit, & quidem præstantissimum, quo Deus reverà colatur. Numquid autem Deus verè colitur sine ullâ animi attentione, & sine pio quodam cordis affectu? Hinc populum hortatur Sacerdos, modò his verbis: *Orate fratres; modò istis: Sursùm corda: qui verò inter sacra mentem habent huc illuc vagantem, possuntne citra mendacium Sacerdoti respondere, habemus ad Dominum? Hinc S. Chrysostomus, Quid facis, homo, inquit? nonne promisisti Sacerdoti qui dixit, sursùm mentem & corda, & dixisti, habemus ad Dominum? Non revereris & erubescis, quòd illâ ipsâ horâ mendax inventaris?* (Homil. 9. de Panit. tom. 2. pag. 349. edit. BB.)

Hinc colliges mortaliter eos peccare, nec præcepto satisfacere, qui notabilem Missæ partem confabulantur; qui oculos in obvia quæque circumferunt; qui voluntariè profanis cogitationibus distrahuntur. Porro voluntariè distrahi censentur, 1º. qui cum ad Missam veniunt, mentem habent sæcularibus negotiis & cogitationibus oppletam, nec sursùm corda erigere nituntur; 2º. qui, licet piè acceperint, mentem quam aliò rapi sentiunt, ad se revocare non student.

Quæres 6º. quænam potior sit audiendæ Missæ ratio?

Huic quæstioni sic respondet Rodriguez eximio notissimus opere, quod inscribitur: *De la perfection Chrétienne: La meilleure maniere d'entendre la Messe, est celle de se joindre au Prêtre dans le Sacrifice, de s'attacher à le suivre, de l'imiter dans tout ce qu'il fait; nous mettant dans l'esprit, ce qui est vrai, que nous sommes tous assemblés, non seulement pour entendre la Messe, mais aussi pour offrir conjointement avec lui le Sacrifice adorable du Corps & du Sang de Jesus-Christ.* Deindè singulas Missæ partes persequens, veram Fidelium pietatem in eo maximè sitam esse docet, ut ad ea quæ facit aut dicit Sacerdos diligenter attendant, eademque, quantum fieri potest, faciant vel dicant, cum eo scilicet pectus tundentes, signum crucis sibi imprimentes, caput inclinantes, &c.

Quantùm ad solidam pietatem conferat hæc audiendi sacri methodus, optimè norunt plurimi Præsules Gallicani, qui preces liturgicas diebus dominicis & præcipuis festis proprias, è latino idiomate in gallicum conversas typis mandari curarunt; piis etiam in libris non paucis, *Ordinarium Missæ præfigi jusserunt, aded ut qui id redarguunt, Pastores suos carpere videantur, inquit Petrus Collet.* (T. 5. Theolog. moral. edit. in-8º. pag. 702.)

Plerumquæ tamen fieri solet ut Fideles, dum Sacro interfunt, obvias quasque orationes arripiant, parùm solliciti an aliquid affinitatis habeant cum augustissimo Missæ sacrificio. Diligenter admonendi sunt ut eas preces potius usurpent, quas divinis mysteriis sapienter accommodavit Ecclesiæ.

Hic juvat exscribere luculenta hæc D. D. de Harlay, Archiepiscopi Rhotomagensis verba, in opere cui titulus: *Traité de la Messe de Paroisse: Quand le Prêtre dit, prions, c'est pour vous avertir de vous joindre à lui dans la priere que vous faites pour lui; il n'est pas temps alors d'avoir une priere particuliere: il faut que toutes sortes d'oraisons cessent, quand le Prêtre prie, & qu'il offre le Sacrifice pour tous, il faut que vous soyez attentifs à la priere qu'il va faire à Dieu pour vous, & pour tous les assistans, & que vous pensiez au Sacrifice, en l'offrant, & vous offrant par le Prêtre dans l'esprit & l'unité de l'Eglise.*

Quæres 7°. quænam causæ ab audiendâ diebus festis Missæ præcepto eximant?

Resp. Hujusmodi causæ sunt impotentia tum physica, tum moralis, præceptum caritatis erga proximum, officii alicujus implendi lex. Et 1°. quidem *impotentia physica* quæ scilicet vinci omnino nequit: ex vulgari enim effato, *ad impossibile nemo tenetur*. Hinc audiendæ Missæ Lex ad eos non spectat, qui gravi morbo laborant, qui in carcere detinentur. 2°. *Impotentia moralis* quæ superari quidem potest, sed non sine gravi damno vel periculo; ut si quis à morbo recens convalescit, & maxime metuendum sit ne, ad Sacrum sese conferendo, in priorem ægritudinem sit relapsurus; aut si domus ob furum vel hostium imminentem incursum desereri non possit.

3°. *Præceptum caritatis*, si urgeat: debent quidem, ubi fieri potest, ambo præcepta servari; si verò alterutrum ex necessitate omittendum sit,

illud prætermitti debet quod minus obligat; minus autem obstringit audiendæ Missæ præceptum, quàm caritatis mandatum: alterum enim est merè ecclesiasticum, alterum autem divinum; à Missa igitur audienda abstinere licitè possunt, qui ægrotantibus opem ac ministerium ita impendunt, ut sine gravi ægrotorum periculo ab iis recedere nequeant; item qui in bonis proximi, vel incendio, vel naufragio subducendis occupantur, aut in quovis misericordiæ opere cujus necessitas dilationem non patiatur.

4°. *Implendi alicujus officii lex*; quod enim ex officio debetur, exsolvendum jubet Lex naturalis, cujus præceptum Legi ecclesiasticæ prævalet; ab audiendâ ergo Missæ præcepto liber est miles, v. g. si quo tempore Sacrum peragitur, excubias agat, vel movere castra statim teneatur; item custos ovium, ubi solus est, nec quiquam alteri curam gregis committere potest: à Parochiis autem admonendi sunt *patresfamilias ut filios & famulos quos bestiis pascendis occupant, saltem diebus festis Missa jubeant interesse*. Ita præcipit Concilium Mediolanense I, sub S. Carolo, *Part. 2a cap. 5. tom. 15. Conc. pag. 261.*

Quæres 8°. utrum Fideles diebus dominicis & majoribus festis teneantur Missam Parochialem audire?

Resp. Lege ecclesiasticâ teneri omnes Fideles diebus dominicis, & solemnioribus festis Parochiali Missæ interesse, ut innumeris Conciliis sancitum est. Eliberitanum, v. g. an. 305. sic jubet: *Si quis in civitate positus, tres Dominicas ad Ecclesiam non accesserit, pauco tempore abstineat*, (id est, Communionem privetur) *ut correptus esse videatur.* (Tom. I. Conc. pag. 973. can. 11.) In Concilio Sardicensi an. 347. postquam dixisset Clarissimus Osius Cordubensis: *Memini superiore Concilio (Eliberitano) fratres nostros constituisse,*

ut si quis Laicus in ea in qua commoratur civitate, tres Dominicas, id est, per tres septimanas non celebrasset conventum, Communionem privaretur... Universi Patres dixerunt placere sibi. (Tom. 2. Concil. pag. 656.) Nannetense circa annum 895, præcipit ut dominicis & festis diebus, Presbyteri antequam Missas celebrent, plebem interrogent si alterius Parochianus in Ecclesia sit qui, proprio contempto Presbytero, ibi Missam velit audire. Quem si invenerint, statim ab Ecclesia ejiciant, & ad suam Parochiam redire compellant, nisi in itinere sit. (Tom. 9. Concil. pag. 468.)

Veterem hanc disciplinam renovavit Concilium Tridentinum: hortatur Episcopos ut moneant populum diligenter, teneri unumquemque Parochiæ suæ interesse ad audiendum verbum Dei. (Sess. 24. de Reform. cap. 4.) Quamvis Missam ibi nominatim non exprimat Concilium, de ea tamen intelligendum est; si quidem præcipit, ut inter Missarum solemnia, . . . sacra eloquia diebus singulis festis, vel solemnibus explanent Pastores. (Ibid. cap. 7.) Non potuit igitur declarare unumquemque teneri Parochiæ suæ interesse ad audiendum verbum Dei, quin simul significaverit teneri Fideles ad Missam Parochialem convenire.

Plurimæ etiam Synodi Gallicanæ jus antiquum confirmarunt. Senonensis an. 1524; Carnutenfis an. 1526; Parisiensis an. 1557, ad Episcopum eos deferri volunt, qui tribus continuis Dominicis non interfuerint Missæ Parochiali. Eosdem excommunicationi subjiciunt Narbonensis an. 1551, (Can. 36.) & Burdigalensis an. 1581. (Can. 5.) Denique Clerus Gallicanus in Comitibus generalibus, an. 1625, 1635, 1645, definivit teneri unumquemque, saltem ex tribus Dominicis unâ, in Ecclesia Parochiali interesse solemnî sacrificio, & censuris cogi posse qui huic officio defuerint. Religiosis mendicantibus prohibuit ne aliud docerent, & populos à Parochis averterent.

Quæres 9º. quid iis Statutis opponant Regulares.

Resp. quædam opponunt privilegia à summis Pontificibus sibi concessa.

1º. Inquiunt, Leo X an. 1517, in Constitutione quæ incipit: *Intelleximus*, declaravit Fideles qui in Ecclesiis Fratrum Ordinum mendicantium, dominicis ac festis diebus Missas audiunt, satisfacere præcepto de Missa audienda. (T. 1. magn. Bullar. Rom. p. 597. col. 1. edit. Lugd. an. 1655.) Sed Mendicantes nihil jurat hæc Constitutio; tum quia quæstionem non attingit, cum aliud sit præceptum Missæ audiendæ, & aliud audiendæ Missæ Parochialis; tum quia privilegium quodcumque Concilio Tridentino antiquius, ab ipso revocatum fuit, quatenus declarat Fideles teneri Parochiæ suæ interesse, non obstantibus privilegiis & consuetudinibus quibuscumque.

2º. Pius V, inquiunt, in Bulla *Esti Mendicantium*, an. 1567 sic pronunciavit: *Volumus ut Christi Fideles audiendo Missas in Ecclesia Fratrum, . . . præcepto Ecclesiæ satisfecisse censeantur.* (Ibid. tom. 2. pag. 229. col. 2.) Sed Pii V Decretum revocavit Gregorius XIII an. 1573, per Bullam quæ incipit: *In tanta rerum & negotiorum mole*, & Leges antiquo jure constitutas & à Synodo Tridentina confirmatas jubet observari. (Ibid. pag. 370.)

Denique Regulares Duacenses decretum obtinuerunt à Clemente VIII an. 1592, cujus initium est: *Significatum nobis fuit.* Ibi statuit Fideles liberè Missas diebus dominicis & aliis majoribus festis, audire in Ecclesia tam Fratrum Mendicatorum, quam aliorum Mendicantium licitè posse.

Sed decretum illud nullum habuit effectum quia, dissimulato quæstionis statu, non sine aliqua fraude impetratum fuerat. *Obnubilata veritate, & suggestâ falsitate*, inquit Archiepiscopus Camera;

centis in sua ad Clementem Epistolâ, *Episcopis & Pastoribus non auditis, Presbyteri Societatis Jesu obtinuerunt quidquid voluerunt.* Scilicet Summo Pontifici expositum fuerat, eò usque progredi quosdam Regularium hostes, ut contenderent Fidelibus nullo modo licere, diebus dominicis & festis Missam apud Regulares audire; quod merito improbat Clemens VIII; id verò falsum erat: de hoc enim uno conquerebantur Belgarum Pastores, quòd docerent Regulares eos qui in ipsorum Ecclesia Sacro intererant, audiendæ Missæ Parochialis præcepto satisfacere. Vide opus Clero Gallicano dicatum cui titulus: *L'autorité Episcopale défendue contre les nouvelles entreprises de quelques Réguliers, &c.* autore Francisco Bonichon, Congreg. Orator. Sacerd. (Edit. Paris. pag. 554, 626. & seq.)

CAPUT II.

De Præcepto quo jubemur diem Dominicam & Festâ colere.

CULTUS nomine hic intelligitur religiosa cujusdam diei ad colendum Deum constitutæ observatio. Ut Sabbatum tanquam sibi specialiter consecratum celebraret, populo Judaico Deus his verbis præceperat: *Memento ut diem Sabbati sanctifices.* (Exod. 20. 8.) Sabbati nomen hebraicum est, & latinè requiem sive cessationem significat. Cur autem voluerit Deus ut diem hanc, præ aliis, colerent Judæi, duas causas assignat Scriptura. Prima fuit ut creationis beneficium in memoriam revocarent. *Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt,*

& requievit in die septimo. Idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificavit eum. (Ibid. v. 11.) Secunda est ut Judæi liberationis à captivitate Ægyptiaca recordarentur, quod ex illis verbis apertum est: *Memento quòd & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti & brachio extento, idcirco præcipit tibi ut observares diem Sabbati.* (Deut. 5. 15.)

Cùm aliqua temporis pars assignari debeat, quæ Deo colendo specialiter destinetur, Apostoli primum hebdomadæ diem, veluti ceteris aptiorem, Sabbati loco selegerunt, ipsumque diem dominicum appellarunt. Cujus diei celebritas jam Apostolorum temporibus apud Christianos obtinebat. Illius sic meminit S. Joannes: *Fui in spiritu in dominica die, & audivi.* (Apoc. 1. 10.) Hinc Sabbati solemnitate in diem dominicum ab ipsis Apostolis translata fuisse sic docet Autor antiquus: *Dominicum diem Apostoli, & Apostolici viri religiosâ solemnitate habendum sanxerunt.* (Serm. 251. in append. tom. 5. oper. S. Aug. p. 467. n. 2.) Ideò autem diem dominicum Sabbato Ecclesiâ substituit; 1º. quòd eâ die mundus initium acceperit; 2º. quòd eadem Christus à mortuis resurgens, à laboribus suis quieverit in perpetuum; 3º. quòd istâ die in Apostolos & Ecclesiâ delapsus fuerit Spiritus Sanctus; 4º. quòd, abolitâ Lege Judaica, Sabbata ejus sicut & Neomenia extingui debuerint. Eas rationes recenset S. Leo. (Epist. 11. cap. 1. tom. 1. pag. 436. edit. Quesnel.)

Quemadmodum populus Judaicus, præter Sabbatum, alios etiam festos & sacros dies habuit divinâ Lege constitutos, quibus maximorum Dei beneficiorum memoria renovaretur; ita populus Christianus, præter Dominicam, alios habet dies festos & solemnes, vel ab ipsis Apostolis in ipso Ecclesiæ exordio, vel ab eorum successoribus postea institutos, quibus varia Dei beneficia

recolerentur, ipsique grates rependerentur. De iis autem observandis præceptum sub peccato mortali obligare compertum est, tum ex omnium Fidelium sensu & consuetudine; tum ex damnatione sequentis propositionis ab Innocentio XI pronuntiata: *Præceptum servandi festu non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.* Ut autem ritè celebrentur dies dominica, solemnique festa, quædam opera exerceri & quænam omitti debent. De utrisque seorsim agendum.

ARTICULUS PRIMUS.

De operibus quæ ad diei Dominicæ Festorumque Cultum pertinent.

Si recentioribus quibusdam Casuistis fides adhibeatur, contra præceptum de festis celebrandis non peccat Christianus, licet nec sacris concionibus, nec vesperis, nec aliis divinis laudibus intersit, nec aliquid boni operis exerceat, modo Missam audiat, & ab opere fervili absteineat: quia etiam si, auditâ Missâ, reliquum diem in nugis, ludis & oblectamentis transigeret, non esset violati præcepti reus. Quàm autem absurda sit hæc doctrina, ut pateat, sit

PROPOSITIO.

Ad satisfaciendum Præcepto de Dominica aliisque diebus Festis celebrandis, non satis est Missam audire.

Probatur. Ea prorsus rejicienda est opinio, quæ tum à mente Ecclesiæ, tum à recta ratione omnino abhorret: atqui talis est opinio quam refellimus: 1°. quidem ab Ecclesiæ mente prorsus aliena est; innumeri enim sunt Ecclesiæ Cænes, quibus

quibus statuitur non rectè celebrari dies festos, nisi præter missam aliis Officiis divinis & piis operibus vacent Christiani.

Concilium Turonense an. 813 sic jubet: *Oportet omnes Christianos (die dominicâ) à servili opere in laude Dei, & gratiarum actione, ad vesperam usque perseverare.* (Can. 40. tom. 7. Concil. pag. 1267.) Remense an. 1583: *Diebus dominicis & festis in suas paracias populus conveniat, & Missæ, concioni ac vesperis intersit.* (Tom. 15. Concil. pag. 889.) Burdigalense eodem anno celebratum Parochis omnibus præcipit, *ut populum suum frequenter commonefaciant ut diebus festis, sacris omnibus Ecclesiæ mysteriis, & divini verbi prædicationi, quantum fieri possit, ex animo & religiosè intersint, nec pietatis opera itidem prætermittant, in pauperibus reficiendis, afflictis consolandis, aliisque piis rebus gerendis, in quibus christiana professio & caritas maxime elucescit.* (Ibid. pag. 951.) Aquisense an. 1585: *Doceantur populi . . . ut festos dies . . . in divinis Officiis concionibusque audiendis, necnon in orationibus . . . sanctè ac piè transigant.* (Ibid. pag. 1146.) Denique, ut alias benè multas Synodos prætermittam, Mediolanensis III sub S. Carolo, jubet à Parochis & Concionatoribus admoneri Fideles, *ut diebus festis concionem manè . . . audiant, . . . ut divinis, vesperarum præsertim, Officiis præsentem piè religiosèque adsint; ut in Christianæ Doctrinæ rudimentis ac præceptis, vel percipiendis, vel recolendis versentur; ut in operibus etiam officisque pietatis se exerceant, homines ægros visitando, marcentes piè consolando, & alia ejusmodi præstando.* (Ibid. pag. 372.)

Ex iis omnibus facile apparet, ut ait celeberrimus Van-Espen, omnino à mente Canonum & Ecclesiæ esse alienam quorundam opinionem, qui arbitrantur præcepto de sanctificando die dominico aut festivo satisfieri, per unius Missæ pri-

Tom. VI.
F

vata . . . auditionem, tamen (aliquis) reliquam diei partem actionibus profanis & inutilibus impendant. (De jure ecclesiast. part. 2. tit. 17. de celebrat. festor. cap. 2. n. 20. tom. 1. edit. Colon. Agripp. an. 1715. pag. 549. col. 2.)

2°. Eadem opinio rectæ rationi prorsus adversatur: 1°. enim in Missa audienda vix consumitur hora dimidia: atqui clamat sensus communis ad Festa ritè celebranda, non satis esse ut Christiani Deo vacent per semihoram duntaxat, cum ne vigesimam quidem diei partem efficiat.

Et verò docent adversarii minimè violare diem festum, qui per semihoram tantum serviliter operatur, quia parùm, inquit, pro nihilo reputatur; ad colendos autem dies festos sufficit horam dimidiam in Missa audienda impendere, & tunc parùm pro toto die reputabitur; cur diversa hæc pondera?

Præterea Christianus cui præcipitur ut diem festum colat, se habet veluti famulus cui jubet herus quamdam, præ aliis, diem suo servitio impendere: atqui nemo sanæ mentis dixerit, famulum hunc domini sui mandato satisfecisse, si per diem de qua agitur dimidiâ solum horâ heri sui negotiis vacaverit; ergo pariter non censendus est Christianus impositam sibi de Festis celebrandis Legem observasse, si dimidiam tantum horæ partem in Missa audienda adhibuerit, reliquam verò diem in rebus merè profanis, ad pietatemque nihil pertinentibus consumpserit; ergo doctrinâ quam refellimus, & cum Ecclesiâ mente, & cum ipsa ratione manifestè pugnat.

Ex iis collige à Confessariis interrogandos esse pœnitentes, utrum majorem diei dominicæ Festorumque partem in cultum divinum impenderit, an verò, post auditam brevem Missam, reliquum diei spatium in rebus merè profanis, vel inutilibus, vel illicitis transfegerint: quo in capite si rei deprehendantur, congruam pœnitentiam ipsis

imponet Confessarius, eosque diligenter admonebit quo pacto sese per dies festos gerere debeant.

ARTICULUS II.

De operibus à quibus per Dies Festos abstinendum est.

Triplis generis sunt opera, nempe *servilia*, *liberalia*, & *communia*. *Servilia* dicuntur ea quæ à servis & infima plebe, seu mercenariis hominibus exerceri solent, qualia sunt artis cujuslibet mechanicæ opera, ut terram colere, domos ædificare, & alia similia; hæc autem, licet gratis & sine ullo mercedis intuitu, vel recreandi animi causâ, vel ex pia intentione fierent, non desinerent esse servilia, quia intentio naturam operis non mutat: unde si per dies festos plebeis prohibeantur, ingenuis etiam hominibus vetita sunt.

Opera *liberalia* ea sunt quæ mente magis quàm corpore exercentur, & quæ eò maximè spectant, ut excolatur animus; docere, v. g. concionari, legere, scribere, & alia id genus.

Opera *communia* dicuntur ea quæ tum à plebeis, tum à nobilibus viris peraguntur, ut iter facere, venari, piscari, ludere & alia ejusmodi. *Opera corporalia*, inquit S. Thomas, in tantum servilia dicuntur, in quantum propriè pertinent ad servientes: in quantum verò sunt communia & servis & liberis, servilia non dicuntur. (2. 2. q. 122. art. 4. ad 3.)

Dicemus 1°. de operibus servilibus; 2°. de iis quæ, licet non servilia sint, diebus tamen festis fieri prohibentur; 3°. de causis quæ ab observatione præcepti opera servilia prohibentis eximunt.

PARAGRAPHUS PRIMUS.

De operibus servilibus quæ per dies sacros fieri prohibentur.

Opus quodcumque servile diebus dominicis exercere illicitum est. Sic enim vetat Deus: (*Levit. 23. 7.*) *Omne opus servile non facietis in eo (die Sabbati.)* Apud Christianos autem Sabbato successit dies dominica. *Observantia diei dominicæ*, ait S. Thomas, *in nova lege succedit observantia Sabbati.* (2. 2. q. 122. art. 4. ad 4.) Idem prohibent innumeri Conciliorum Canones: Aquisgranense, (*d'Aix-la-Chapelle*) an. 789, sic habet: *Statuimus quoque secundum quod in Lege Dominus præcepit, ut opera servilia diebus dominicis non agantur.* (Tom. 7. Concil. pag. 987.) Arelatense VI an. 813: *Dominicis diebus penitus à rurali & servili opere cessetur, his solummodo peractis quæ ad Dei cultum & servitium pertinere noscuntur.* (Ibid. pag. 1237.) Remense II eodem anno celebratum præcipit *ut diebus dominicis secundum Domini præceptum, nulla opera servilia qualibet perficiat.* (Ibid. pag. 1257.)

Ut autem generale illud operis servilis interdictum specialius evolvatur,
Quæres quænam seorsim opera servilia prohibeantur?

Resp. prohiberi 1°. quidquid ad ruris culturam pertinet, v. g. seminare, metere, arbores cadere, &c. *Statuimus quoque*, ait Concilium Aquisgranense modo laudatum, *... quodd nec viri ruralia opera exerçant.* (Ibid. ubi suprâ.) Cabilonenfe an. 650, vetat ne in ipso die dominico fiant ruralia opera, & quidquid ad ruris culturam pertinet. (Can. 16. tom. 6. Concil. pag. 391.) Idem prohibet Synodus Parisiensis VI an. 829, sicque narrat: *Multi nostrorum visu, multi etiam quorundam relati di-*

dicimus, quosdam in hac die ruralia opera exercentes, fulmine interemptos, ... quosdam etiam visibili igne, corporibus ossibusque simul sub momento absumptis, in cinerem de subito resolutis, pœnaliter occubuisse; & multa alia terribilia judicia extiterunt, & hæcenus existunt, quibus declaratur quodd Deus in tanti diei inhonoratione offendatur. (Tom. 7. Concil. pag. 1830.)

2°. Opera artis cujuslibet mechanicæ, v. g. factoriæ, futoriæ, textoriæ, ferrariæ, &c. Synodus enim Aquisgranensis an. 789, ipsis etiam feminis præcipit *ut opera textilia non faciant, nec... acupicibile, gallicè broderie.* (Ubi suprâ) Concilium Meldense an. 845 jubet Christianos per dies sacros manus continere *ab omni opere fabrilii.* (Ibid. pag. 1845.)

3°. Inter opera servilia & sic prohibita recensetur, quidquid jumentorum ministerio geritur, qualis est frumenti, vini, lapidum, mercium exportatio, juxta illud præceptum: *Non facies omne opus in eo, (Sabbato) tu & filius tuus & filia tua, servus tuus & ancilla tua, jumentum tuum.* (Exod. 20. 10.) Hinc S. Antonius: *Item ad opus servile spectat, inquit, cum equis, asinis, vel bobus deferre vel ligna, vel vina, vel mercionia.* (2. part. tit. 9. cap. 7. sect. 5.) Concilium Parisiense suprâ laudatum, cujuscumque conditionis hominibus interdicat *quaslibet carrigationes, gallicè charrois, transports.* (Ubi suprâ.)

4°. Opus pictorium & sculptile, juxta magis communem Theologorum sententiam, servile est, per diesque festos veritum; siquidem mechanicæ sunt artes pingendi & sculpendi. Quapropter Concilium Meldense an. 845. jubet per sacros dies abstineri *ab omni opere rurali, fabrilii, carpentario, camentario, pictorio, &c.* (Can. 77. ubi suprâ.)

5°. Tonforum professio servilis est, per diem festum vetata. *Illim abusum penitus reprobantes,* inquit Concilium Parisiense an. 1429, *quo mares-*

calli & barbitonfores supra dictis dominicis & aliis B. Mariæ & Apostolorum festiuitatibus credunt sibi licitum fore, sua ministeria etiam præter necessitatem exercere. (Tom. 12. Concil. pag. 400.) Ioannes XXII Pontifex Maximus, in litteris ad Philippum V Galliarum Regem datis anno 1317, & ab Odorico Raynaldo ad eundem annum n. 4. relatis, Principem sic alloquitur: *Illud sanè quod inoleuisse dicitur, ut videlicet passim in quamdam irreuerentiam divinam.... die dominico radendis ac tondendis barbis atque capitibus intendatur, te dissimulare non decet; cum dies illa divino cultu specialiter dedicata, talibus profanari non debeat.*

6°. Pistoribus, gallicè *Boulangers*, non licitum est panes die festo conficere, si ante sacrum illud tempus panes præparare potuerint; si verò multa festa non interruptè celebrentur, tunc possunt panes coquere, quia periculum esse ne populus necessario hoc cibo fraudaretur. Statutus S. Ludovici Galliarum Regis, vetitum est pistoribus ne artem suam diebus dominicis & festis exerceant, nisi unum festum alia duo vel tria præcesserint. In eo quippè casu panis qui primi festi vigiliâ coctus fuerat, censetur consumptus.

Ceteras omnes servilium operum classes minutatim perlustrare non fuit proposita nobis breuitas. Ex iis verò quæ exposuimus, facile erit intelligere quid de aliis sentiendum sit.

PARAGRAPHUS II.

De operibus quæ, licet servilia non sint, diebus tamen Festis fieri prohibentur.

Quæres 1°. an diebus festis piscari venarique liceat.

Resp. id esse Christianis illicitum, & ab Ecclesiæ Canonibus vetitum: *Ne venationes exerceant*, inquit Concilium Aquisgranense an. 789. (*loco jam citato.*) Meldense an. 845 jubet per dies festos

abstineri ab omni opere.... venatorio. (Ubi supra). Unde sic concludit Natalis Alexander: *Hinc patet venationes his diebus esse prohibitas, nec absque gravi peccato his vacare nobiles viros, alioque quibus falsò persuasum est, hanc honestam animi relaxationem licere, cum Missæ interfuerint. (Tom. 2. Theolog. Dogmat. & moral. in-fol. pag. 500. edit. Paris. an. 1699.*

Si verò graviter peccent qui animi recreandi causâ venantur aut piscantur, quanto magis idem de iis sentiendum, qui huiusmodi artes profitentur, & lucri gratiâ exercent? *Ex officio venationem aut piscationem exercere, ait Sylvius, servile videtur ac in die festo prohibitum. (2. 2. q. 122. art. 4. tom. 3. pag. 760. col. 1. edit. Antwerp. an. 1667.*

Animadvertit tamen Concina, ubi obtinuit consuetudo piscandi in fluminibus, oblectandi animi causâ, & exiguo temporis intervallo, eam non esse improbandam.

Quæres 2°. an diebus festis vendere & emere liceat.

Resp. Ea tantùm licitè emuntur & venduntur, quæ vel ad victum, vel ad sublevandos ægrotantes necessaria sunt. Vetat Concilium Mediolanense I sub S. Carolo, *Ne quid ematur aut vendatur, præter id quod ad illius diei victum, vel ad ægrotorum curationem necessarium sit. (Tom 15. Concil. pag. 254.)* Ab ea tamen regula excipiendi sunt, tum rustici qui urbes profestis diebus (*les jours ouvriers*) convenire nequeunt ad ea quibus indigent emenda; tum viatores qui moram non patiuntur: tunc autem curare debet mercator ut res citra scandalum geratur.

Quæres 3°. an mercatura & nundinæ, *foires publiques*, per dies sacros prohibeantur.

Resp. eas, cum mentem à rebus divinis pluri-

mum distrahant , à variis Conciliis interdictas esse. Meldense , v. g. an. 845 præcipit ut diebus dominicis & festis *abstineatur ab omni opere mercatorio.* (*Can. 77. ubi suprâ.*) Mediolanense III sub S. Carolo , vetat ne *in iis diebus nundinæ mercatufve agantur.* (*Ibid. pag. 371.*) Turonense an. 1583 , *Omnibus prohibemus* , inquit , *publicas nundinas , & alios quoscumque mercatus , quâcumque in contrarium consuetudine non obstante , diebus dominicis... & solemnioribus festis frequentare.* (*Ibid. pag. 1018. & 1019.*)

Varia sunt ea de re Principum nostrorum Edicta : sed prævaluit consuetudo nundinas & mercaturam diebus dominicis & festis minus solemnibus exercendi ; tum quia iis diebus convenire solet populi multitudo ; tum propter rusticorum & pauperum utilitatem , qui profestis diebus nundinas adire non possent , nisi suarum operarum jacturam facerent. Hujusmodi consuetudines , ubi temporis diurnitate & Superiorum consensu investæ sunt & firmatas , communi Doctorum suffragio , inquit *Concina* , excusantur à culpa ; sed ab audiendæ Missæ præcepto non liberant , & à Pastoribus admonendi sunt fideles , ut inter nundinas Sacrum non omittant ; ut divinis rebus , quantum fieri potest , vacent ; utque à fraudibus & jurgiis abstinuant.

Quæres 4°. an diebus dominicis & festis iter facere liceat.

Resp. id sine causa justa licitum non esse , quia itinera mentem à cultu divino , cui speciatim consecrati sunt dies festi , avocant : *Abstinendum est* , inquit S. Antoninus , *ab itinere , ... nisi necessitas cogat , vel aliud pium opus inducat.* (*2. part. tit. 9. cap. 7. sect. 5.*) Ea de re sic præcipit Concilium Mediolanense V : *Ne quis diebus dominicis festisque ex urbe , oppido , alioque loco , cum iter facturus est , ante discedat , quàm Missæ sacrificio interfuerit , nisi ad eum locum proficiatur , ubi in tem-*

porè interesse possit. (*Tom. 15. Concil. pag. 572.*) Non tamen mortaliter peccare censendi sunt qui , etiam sine causa , iter faciunt , quia consuetudo universalis obtinet ut possint Christiani festis diebus , absque culpa saltem gravi iter fuscipere : ita vulgò sentiunt Theologi.

Quæres 5°. an liceat actus judiciales & forenses exercere.

Resp. in his prohibendis consentire jus tum canonicum , tum civile. *Ne in diebus dominicis... causationes , disceptationesque exercentur* , inquit Concilium Arelatense VI an. 813. (*Can. 16. Tom. 7. Concil. pag. 1237.*) Meldense jam multoties laudatum , an. 845 præcipit ut per dies sacros *abstineatur ab omni opere forensi.* In Capitularibus Caroli Magni sic prohibetur : *Placita publica , (gallicè plaidis) non faciant.* (*Tom. 1. Capitular. edit. Baluz. pag. 253.*) Interdictionem hanc sic confirmat Gregorius IX : *Quamvis non prorogari , sed expediri deceat quæstiones , debet tamen judicialis strepitus diebus conquietescere feriatis , qui ob reverentiam Dei noscuntur esse statuti.* (*Lib. 2. Decretal. tit. 9. cap. 5. pag. 598.*)

Quæres 6°. an saltationes , ludi scenici & theatrales , diebus festis specialiter prohibeantur ?

Resp. Tot ea de re extant Conciliorum decreta , ut si omnia velim recensere , tempus me deficeret. Ex innumeris pauca delibabimus *Irreligiosa consuetudo est* , ait Concilium Toletanum III , *quam vulgus per Sanctorum solemnitates agere consuevit , ut populi qui debent divina Officia attendere , saltationibus & turpibus invigilent canticis.... Hoc ut ab omni Hispania depellatur , Sacerdotum & Judicum curæ à Concilio sancto committitur.* (*Tom. 5. Concil. pag. 1014. & 1015.*)

Idem prohibet Synodus Mediolanensis III : *Quoniam usu jam... nimis compertum est... et cho-*

reas, tripodia, saltationes, & id genus alia nunquam ferè conveniri sine multis, & iis quidem gravissimis Dei offensionibus, idque cum ob turpes cogitationes, obscenè dicta, inhonestas actiones, morum corruptelas, & perniciosas ad omnia opera carnis Necebras illis perpetuò conjunctas. (Tom. 15. Concil. pag. 372.)

Concilium Bituricense an. 1584: *Prohibetur populus... choreas, tripodia, larvas, & theatrales ludos, diebus festis exercere.* (Ibid. pag. 1076.) Turonense an. 1583 sic vetat: *Diebus dominicis præsertim & aliis festis, ... saltationes & choreas fieri, ... comædias, ludos scenicos vel theatrales, & alia hujus generis irreligiosa spectacula agi, sub anathematis pœna prohibet hæc Synodus.* (Ibid. pag. 1019.)

Serio nunc animo tecum reputes, inquit *Concina*, utri opinioni sit adhærendum, Casuistarum nempe, an Conciliorum. Casuistæ absolute docent choreas, saltationes & similia, diebus festis esse licita, propterea quòd non sunt opera servilia, neque ex suo genere mortalia. Contrà Episcopi quos posuit Deus regere Ecclesiam suam, in Conciliis congregati, longâ experientiâ edocti, testantur saltationes, choreasque malorum seminaria esse, easque severè reprobant, diebus potissimum festis, tanquam sacri illius temporis sacrilegas profanationes.

Conciliorum decretis accedunt nostrorum Principum Edicta, Aurelianense & Blesense. Aurelianense an. 1560 ita se habet: *Défondons à tous Juges de permettre qu'ès jours de Dimanches & Fêtes annuelles & solennelles aucunes foires & marchés soient tenus, ni danses publiques faites, & leur enjoignons de punir ceux qui y contreviendront.* (art. 3.)

Blesense verò sic declarat: *Enjoignons à tous Juges de faire garder & Observer étroitement les défenses portées par les Ordonnances faites à Or-*

leans, tant pour le regard des foires & marchés, & danses publiques, ès jours de Fête, que contre les joueurs de farces, bateleurs, &c. (Mém. du Clergé, édit. de 1716. tom. 5. pag. 1248 & 1249.)

PARAGRAPHUS III.

De causis quæ ab observatione Præcepti opera servilia per dies festos prohibentis, eximunt.

Prima est consuetudo legitime investa, id est, videntibus, & tacite annuentibus Superioribus. *Observatio Sabbati*, inquit venerabilis Geronius, quoad circumstantias temporis, & modi & loci, pro maxima parte relicta est determinationi Prælatorum, quæ cognoscitur tum ex eorum institutis, tum ex consuetudinibus per eos legitime toleratis. (Reg. 104. tom. 3. pag. 96. edit. Dupin.) Sic permittitur rerum parvi momenti emptio, præsertim earum quæ usu quotidiano consumuntur, ipsarumque venditio, clausâ officinâ.

Secunda est caritas erga proximum, ut patet exemplo Christi. Occurrente homine cui manus erat arida, & interrogantibus Phariseis, *si licet Sabbatis curare*, respondit Christus: *Quis erit ex vobis homo qui habeat ovem unam, & si ceciderit Sabbatis in foveam, nonne tenebit & levabit eam? Quanto magis melior est homo ove! Itaque licet Sabbatis benefacere.* (Matth. 12. v. 10. 11. 12.) Sic propter caritatis officium licet pro infirmis medicamenta quibus indigent parare.

Tertia causa est necessitas propria vel aliena, spiritualis vel corporalis; cum scilicet sine gravi damno opus aliquod omitti, vel differri nequit: *Sabbatum enim*, ait Christus, *propter hominem factum est, & non homo propter Sabbatum.* (Matth. 2. 27.)

Sic excusantur 1°. pauperes qui, postquam divino interfuerunt Officio, clam & absque scandalo laborant, quando aliter se suosque alere non

possunt. *Videtur licitum cuilibet*, ait S. Antoninus, *laborare pro sustentatione sui & familiae suae, quando aliter sustentari non valet, ita tamen quod non dimittantur divina; ... & erit bona cautela, ut hoc fiat cum dispensatione Episcopi.* (Part. 2. tit. 9. cap. 7. scđ. 5. sub finem.)

2º. Famuli qui à dominis suis laborare coguntur, alioquin grave damnum passuri: *Opus enim corporale*, inquit S. Thomas, *quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitandum, non violat Sabbatum.* (2. 2. q. 122. art. 4. ad 3.) Quod tamen si contingat sapiens, debent tales dominos deferere ne deferantur à Deo, quo protegente, alios invenient.

3º. Instauratores pontium, fontium, viarum publicarum, & similibus, quæ moram non patiuntur, nec possunt absque boni communis detrimento differri.

4º. Molitores & naucleri quorum ministerium ab instabilibus ventis pendet.

5º. Laniones & pistores qui carnes & panes alio tempore præparare aut coquere non possunt, in magno scilicet populorum & fessorum concursu.

6º. Sartores qui, nisi per aliquam diei festi partem laborent, non possunt vestes absolvere, quando urget earum usus, ob nuptiarum vel exequiarum solemnitatem. Peccant tamen si in eam necessitatem suâ culpâ sese conjecerint, quod non raro contingit.

7º. Tonsores, dum barbam radunt rusticis vel opificibus, quibus non finit labor perpetuus, ut ipsos profestis diebus adeant. Numquid autem à peccato mortali excusandi sunt tonsores qui, nisi barbam radant, ab iis qui ipsorum operâ uti solent, deferentur & lucri jacturam facient? Ut rectè solvatur hæc quaestio, circumstantiarum habenda est ratio. Qui ob solam lucri aviditatem, diebus festis artem suam exercent, damnandi sunt.

qui verò propter familiæ sustentandæ necessitatem sic agunt, tolerandi sunt & admonendi ut Missam audiant, divinisque Officiis, quantum fieri potest, intersint.

8º. Qui coquendis lateribus, calci, ferro, vel conflandis vasis vitreis allaborant, quoties opera hæc semel inchoata, sine grandi damno interrumpi nequeunt, ut contingere solet.

9º. Qui vecturam faciunt, gallicè *les voituriers*, si nequeant inceptum iter sine gravi detrimento interrumpere. Sed diebus dominicis & festis, Missam reverenter audiant necesse est, priusquam institutum iter manè persequantur.

10º. Tandem propter necessitatem excusantur rustici qui, ob aëris temperiem, hostiles incurfus; &c. segetes metunt, sœnum, fructus, vel uvas diebus festis colligunt. Prius tamen Pastoris consensum obtineant oportet, nisi manifestum sit in mora periculum.

Quæres 1º. quænam diei festi pars operi servili impensa, sit gravis vel levis.

Resp. ea de re in varias opiniones scindi Theologos, & maximè Casuistas. Alii tres horas, alii duas ut rem levem habent, quæ à peccato mortali excuset; alii unicum horam integram in opere servili consumptam, affirmant gravem esse temporis partem quæ culpæ mortali sufficiat; id verò prudentis viri judicio permitimus, qui ex personæ statu, affectu, aliisque circumstantiis, potius quàm ex uno vel altero quadrante, statuet utrum peccatum mortale sit an leve: sed tanquam certum tenendum est, eos in pœnitentiæ tribunali non esse absolvendos, qui absque justa causa vel per unicum horam diebus festis laborant, nisi promiserint se in posterum ab opere servili cessaturos.

Quæres 2º. an peccatum mortale per dies festos

commisum, novam ex circumstantia temporis ducit malitiam mortalem.

Resp. rem ita esse: nam crimen exterius, v. g. furtum in templo commissum, præter propriam deformitatem, novi peccati, nempe sacrilegii, malitiam induere fatentur adversarii; propter irreverentiam & injuriam loco sacro factam; quidni pariter idem sentias de crimine per diem festum perpetrato, v. g. de ebrietate? Numquid diei festi tempus minus sacrum est, quam locus Deo dedicatus? Eadem itaque esse debet utriusque ratio. *Peccatum mortale commissum die festo*, inquit S. Antoninus, *est multò gravius quàm alià die... Nam ultra propriam deformitatem, ... habet specialem deformitatem ex illa circumstantia temporis sacri, quâ festum violatur. Unde talis non solum agit contra unum præceptum, scilicet: Non mæchaberis, aut illud: Non furtum facies; sed etiam contra illud de sanctificatione Sabbati. (Part. 2. tit. 9. cap. 7. sect. 3.)*

Inde sequitur à Confessariis interrogandos esse pœnitentes de tempore quo in mortalia peccata lapsi sunt, maximè si hujusmodi sint, ut festorum cultui maximum afferant impedimentum, qualia sunt ebrietas, choreæ, aliaque similia. Temporis enim sacri circumstantia peccati speciem mutat, efficitque ut duabus simul virtutibus adversetur. Ebrietatis, v. g. crimen die festo commissum, simul opponitur & temperantiæ, & virtuti Religionis quæ dies festos sanctificari jubet. Hinc S. Thomas, *Primò*, inquit, *accusabilis redditur aliquis ex hoc quòd homicidium fecit; secundariò verò ex hoc quòd fecit... vel in tempore, vel in loco sacro. (1. 2. q. 7. art. 1. ad 1.)* Qua de re admonendi sunt Fideles.

Præterea etiam si temporis sacri circumstantia peccati speciem non mutaret, nihilominus in pœnitentiæ tribunali esset exprimenda, quia criminis gravitatem non parùm auget. Qua de re Synodum

quamdam Lingonensem allegat *Juenin*; (*Theol. Moral. tom. 4. pag. 75.*) cujus Synodi hæc sunt verba: *Gravius peccat qui peccat in festo, puta furatur, fornicatur, quàm qui in aliis diebus hoc facit. Teneri autem Fideles in confessione declarare circumstantias, quæ peccatum longè gravius efficiunt, ostendimus in Tractatu de Sacramento Pœnitentiæ.*

CAPUT III.

De Præcepto Ecclesiæ quo certis diebus jejunium præscribitur.

JEJUNIUM ecclesiasticum de quo hic agitur, describi solet *abstinentia à pluribus refectioibus*, (*gallicè repas*) certoque ciborum genere, secundum Ecclesiæ regulas. Quæ descriptio iis explanabitur quæ sumus exposituri. Ad octo articulos revocari possunt; in primo inquiremus an Ecclesiæ possit jejunia instituere, quæ conscientiam obligent; in secundo, de præcipuis Ecclesiæ jejniis; in tertio, de conditionibus ad jejunium ecclesiasticum requisitis; in quarto, de iis qui jejunii lege obstringuntur; in quinto, de iis qui violationis jejunii sunt participes; in sexto, de causis à jejunii lege exemptibus; in septimo, de jejunii utilitate; in octavo denique, de regulis quæ observari debent ut jejunium sit utile, dicturi sumus.